

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Одеський національний політехнічний університет

***Анотація.** Проблеми розвитку малого бізнесу завжди являються актуальними. Саме малий бізнес забезпечує надійність, ефективність та гнучкість внутрішнього ринку України. В останні роки відбулося багато подій, що негативно вплинули на розвиток малого бізнесу і на які необхідно звернути особливу увагу. У статті визначено, що об'єкти малого бізнесу визначаються переважно на основі кількісних критеріїв і показників, що характеризують масштаби фірми та являються основою середнього класу, який забезпечує стабільність в суспільстві. Розвиток малого бізнесу в Україні відбувається відчутно повільніше ніж у інших розвинутих країнах. Проведений аналіз динаміки кількості представників підприємств малого бізнесу України за останнє десятиріччя та визначено, що вони займають 95% від усієї підприємницької діяльності країни. Розглянуті заходи, що проводяться для підтримки малого бізнесу в Україні, серед них: державні та банківські кредитні програми підтримки; спеціальні програми фінансових установ та гранти. Вплив коливання курсу гривні на малий бізнес також значний: закупівельні ціни на товари з-за кордону та валютні платежі за франшизи постійно зростають. Визначені фактори, які негативно впливають на розвиток малого бізнесу: економічна криза, політична нестабільність та пандемія. У подальшому аналізі проблеми розвитку малого бізнесу необхідно сформуванати інструментарій, який би враховував як розмір підприємства так і всі позитивні та негативні фактори, що на нього впливають.*

Ключові слова: малий бізнес; тенденції; розвиток; проблеми; динаміка; державна підтримка.

ANALYSIS TENDENCY DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS IN UKRAINE

***Abstract:** Problems of small business development are always relevant. Small business can ensure the reliability, efficiency and flexibility of the domestic market of Ukraine. In recent years there have been many events that had negative effect on the development of small business and therefore need special attention. The article shows that small businesses are defined mainly on the basis of quantitative criteria and indicators that characterize the scale of the firm and are the basis of the middle class which ensures stability in society. The development of small business in Ukraine is significantly slower than in other developed countries. The analysis of the dynamics of the number of representatives of small businesses in Ukraine over the past decade was made and it was determined that they cover 95% of all business activities in the country. The measures to support small business in Ukraine are considered. Among them: state and bank credit support programs; special programs of financial institutions and grants. The impact of exchange rate fluctuations on small businesses is also significant: purchase prices for goods from abroad and foreign currency payments for franchises are constantly rising. Factors that negatively affect the development of small business have been identified: economic crisis, political instability and pandemic. In the further analysis of the problem of small business development it is necessary to form a toolkit that would take into account both the size of the enterprise and all the positive and negative factors that affect it.*

Key words: small business, tendency, development, problems, dynamics, government support.

Малий бізнес являється структурним елементом та основою розвитку ринкового середовища. На його базі формується середній і великий бізнес, що активно взаємодіють з усіма елементами цілісної економічної структури. Малий бізнес охоплює будь-яку сферу діяльності: виробничу, комерційну, транспортну тощо і забезпечує надійність, ефективність та гнучкість внутрішнього ринку України. Таким чином, без малого бізнесу суспільство і економіка не мають можливості не тільки розвиватися, а й взагалі існувати. Тому проблеми розвитку даного сектора економіки завжди являються актуальними. Особливо увагу необхідно приділяти подіям останніх років, які безпосередньо пов'язані з функціонуванням малого бізнесу.

Об'єкти малого бізнесу визначаються переважно на основі кількісних критеріїв і показників, що характеризують масштаби фірми. У світовій практиці в якості таких критеріїв найчастіше використовуються: чисельність зайнятих робітників, річний оборот (річний обсяг продажів), розмір статутного фонду, балансова вартість активів, які змінюються в різних поєднаннях. Конкретні

числові значення цих критеріїв (показників) визначаються в залежності від галузевих особливостей виробництва і інших чинників.

Малий бізнес можна вважати основою середнього класу, який, як правило, забезпечує стабільність в суспільстві. Тому, мале підприємництво відіграє не останню роль при вирішенні різних соціальних питань. Одним із самих актуальних таких питань є питання безробіття, яке не змогли вирішити ні в одній країні світу. Малий бізнес може забезпечити багато робочих місць і тим самим значно покращити ситуацію відносно зайнятості населення [1].

На жаль, в Україні розвиток малого бізнесу відбувається відчутно повільніше ніж у інших розвинутих країнах, які вже давно розуміють необхідність підтримки підприємництва задля стабільного розвитку внутрішньої економіки [2].

На основі статистичних даних проаналізуємо динаміку кількості представників підприємств малого бізнесу України за останнє десятиріччя. Як можна побачити з табл. 1, малий бізнес в Україні займає приблизно 95% від усієї підприємницької діяльності, тобто являється головним джерелом фінансування економіки.

Таблиця 1. Динаміка кількості представників підприємств малого бізнесу України за 2010-2019 рр. [3]

Роки	Кількість суб'єктів малого підприємництва	Відхилення від попереднього року	У % до загальної кількості підприємств
2010	357241	-	94,3
2011	354283	-2958	94,3
2012	344048	-10235	94,3
2013	373809	+29761	95,0
2014	324598	-49211	95,2
2015	327814	+3216	95,5
2016	291154	-36660	95,0
2017	322920	+31766	95,5
2018	339374	+16454	95,4
2019	362336	+22962	95,2

Протягом десяти років спостерігалися тенденції як до спаду так і до зростання. Так, у 2013 році кількість малих підприємств зросла майже на 30 тисяч в порівнянні з 2012 роком, але вже в 2014 році можна було бачити різкий спад на майже 50 тисяч представників, що, скоріш за все, було наслідком кризи та політичних подій 2014 року.

Незважаючи на те, що в 2015 році ситуація трохи покращилася (приріст на 3216 одиниць), в 2016 році знову кількість об'єктів малого бізнесу значно зменшилася (на 36660 одиниць) та досягла показника 291154 одиниць, який являється найбільш низьким за останні 10 років.

Однак, починаючи з 2017 року нарешті починається тенденція до зростання, яка трималася три роки (2017-2019 рр.). В результаті у 2019 році кількість представників малого бізнесу досягла показника 362336 одиниць, що на 5095 одиниці більше ніж у 2010 році.

Можна зробити висновок, що в цілому в Україні мале підприємництво тримає свої позиції, займаючи найбільшу частку економіки, але гостро реагує на будь-які події в країні, такі як економічна криза чи політична нестабільність [4].

Слід зазначити, що в Україні держава впроваджує деякі заходи для підтримки малого бізнесу, що особливо актуально в період пандемії, яка виникла у 2020 році. З цією метою розробляються різні програми підтримки, які базуються на використанні інструментів кредитування нових підприємців та наданні кредитних канікул існуючим.

Також, багато українських банків мають програми підтримки підприємництва, наприклад, програма «Доступні кредити 5-7-9%», до якої приєдналися такі банки як Приватбанк, Ощадбанк, Кредобанк та інші. Існують фінансові установи, які працюють з представниками малого бізнесу за спеціальними програмами, серед них: Благодійний фонд «Карітас Одеса УГКЦ», МБФ «ДОБРОБУТ ГРОМАД», БО «ФОНД ГРОМАДИ ЖИТОМИРА», Державна установа «Офіс з просування експорту України», Фонд «ЗМІЦНЕННЯ ГРОМАД» тощо. Зазначимо, що існує велика кількість грантів, які можуть допомогти малому бізнесу. При цьому гранти бувають як загального призначення (тобто

направлені на загальну фінансову підтримку), так і спеціальні (які фінансують певний напрямок діяльності)[5].

Звичайно, в Україні існує багато проблем, які перешкоджають розвитку малого бізнесу, основні серед яких: економічна криза, політична нестабільність та пандемія 2020 року. Розглянемо їх детальніше.

Економічна криза, в першу чергу, характеризується зниженням купівельної спроможності українців (наприклад, середній чек в роздрібних магазинах в кризовий період відчутно зменшується). Зрозуміло, що зовсім від покупок споживачі не відмовляються, але вони переходять на більш дешеві варіанти товарів. Вплив коливання курсу гривні на малий бізнес також значний: закупівельні ціни на товари з-за кордону та валютні платежі за франшизи зростають. В результаті, багато малих підприємств змушені зовсім згорнути бізнес і шукати інший напрямок бізнесу, а деякі змінюють постачальників на шкоду якості, намагаючись вийти на колишній рівень прибутку [6].

Пандемія особливо сильно вплинула на малий бізнес, який не пов'язаний з виробництвом і послугами, що являються першочерговими в ситуації боротьби з вірусом. У багатьох випадках оплата за послуги чи виготовлену продукцію була перенесена клієнтами на невизначений термін. На малих підприємствах виникли серйозні касові розриви. Як наслідок – надходження коштів на покриття власних позик у малого підприємства не має. Багато сфер малого бізнесу не відносяться до постраждалих в період пандемії, тому для них не передбачаються будь-які пільги. При цьому негативні наслідки відчувають усі учасники цієї сфери: постачальники, виробники, посередники, клієнти.

Розглянувши критерії і показники, на основі яких визначаються об'єкти малого бізнесу, можна зробити висновок про їх важливу роль у загальній економіці країни. Динаміка кількості представників підприємств малого бізнесу України за останнє десятиріччя показала, що воно займає 95% від усієї діяльності і являється головним джерелом фінансування економіки. В цілому в Україні мале підприємництво тримає свої позиції, займаючи найбільшу частку економіки, але гостро реагує на будь-які події в країні, такі як економічна криза чи політична нестабільність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Грішнова О.А. Соціальна відповідальність у контексті подолання системної кризи в Україні. Демографія та соціальна економіка. 2011. № 1. С. 39-46.
2. Прохорова В.В. Організаційно-економічне забезпечення розвитку малого підприємництва України. Бізнесінформ. 2012. № 9. С. 132-135.
3. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 10.02.2021)
4. Ковтуненко К.В., Пар'єва О.О. Методи стратегічного управління в умовах кризи. Економіка: реалії часу. 2012. №2(3). С.84-87.
5. Орлова В.О. Розвиток малого бізнесу: сучасні реалії та нові напрями державної політики. Економічний часопис-XXI. 2013. № 5-6(1). С. 18-22.
6. Кушнір О.К. Малий бізнес в Україні: проблеми розвитку. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. 2015. Вип. 10. С. 178-183.

Ковалик Оксана Анатоліївна, старший викладач кафедри міжнародного менеджменту та інновацій, Одеський національний політехнічний університет, Одеса, e-mail: o.a.kovalik@mzeid.in

Kovalyk Oksana A. – Senior Lecturer of the Department of international management and innovation, Odessa national polytechnic university, Odessa, e-mail: o.a.kovalik@mzeid.in